

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՒՂԱԶՆԵՐԻՍ ԵՄԶՆԱԶԱՐ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

Գ. ԳՈՒԼՍ. ԳԱԼԱՏԻՍ. ԷՍԿԻ ՊԵՆԵՐ ՕՍՄԱՆԻ

Եթադրութեան ուղղութեամբ նամակ կամ այլ
գրութիւն ետ չի գարձուիր

Bureaux du Journal "HAÏRÉNIK",
GALATA, ancien local de la Banque Imp. OTTOMANE

10 ՓԱՐՍ

ՕՐԱԳԻՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ. ԳՐԱԿԱՆ և ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐՍ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ
ՄԵԼՈՒՄ ԵՄԶՆԱԶԱՐ

ԲԱԶՄԱՆՈՐԴԱԳՐԱԻԹԻՒՆ			
Պայտ	Համար	Բաժնի	Գն
1	150	75	75
2	150	40	40
3	300	100	100
4	150	50	50
5	75	25	25
6	300	25	25
Օտար երկրացի			
7	150	75	75
8	150	40	40
9	300	100	100
10	150	50	50
11	75	25	25
12	300	25	25

Քաղաքի և քաղաքացիական իրաւունքների
համար 100 դրամ 115 դրամ

Հիւրերի և հիւրերի համար 100 դրամ 115 դրամ

Հիւրերի և հիւրերի համար 100 դրամ 115 դրամ

ԶՆԱՌԻԵԼԻՔ ՊԱՇՏՈՆ ՄԸ

Մանուկ էին հիւսկուհի երկուս-
սարգեւորը և տարեցիներն ալ պա-
տանի, երբ օրուան խնդիր էր թէ
ամուրի եկեղեցականները չեն ու-
ղեր պաշտօն վարել զաւանդու-
մէջ: Հինքերէն ժառանգութիւն մնաց
մեղի այս խնդիրը զոր հաւանօրէն
պիտի փոխանցենք մեր յաջորդե-
րուն, եթէ չխորհինք չարքին զար-
մանն ընելու:

Ամենքս ալ կ'ընդունինք թէ մե-
ղի համար չարքի մըն է որ մեր վար-
դապետներն ու եպիսկոպոսները կը
փախչին զաւանդու մէջ պաշտօն
վարելէ: Չարքիքը զոյգութիւն ունի,
պէտք է փնտռել անոր պատճառ-
ները և հարմարին վրայ խորհիլ:

Պատճառը. ո՛չ մենք յաւակ-
նութիւն ունինք ըսելու թէ նորու-
թիւն մը պիտի յայտնենք, և ո՛չ ալ
կարգադրութեամբ նորութեան մը սպա-
սելու յոյսն ունինք: պատճառը ա-
մէնքս ալ բերնուց գիտենք: Պո-
սի եկեղեցականներուն մնայուն քա-
ղաքացիական պաշտօնն է պատճառը:

Այս, խորագրէս կը ցարինք որ
նախկին վրայ կը մտածենք երբ
կը լսուինք այնպիսի պաշտօնի մը
համար որուն բնութիւնն ինքնին
սուրբ է, երկնային է, և աշխարհա-
յին ո՛ր է մտածութենէ գեր ի վե-
րայ: Եւ սակայն ի՞նչ ընենք, պէտք
է իրականութեան հետ գործ ունե-
նալ: Իրականութիւնը ցոյց կուտայ
թէ մեր ամուրի եկեղեցականները
«գործնական» մարդեր են, իրենց
սիրան ընդունակ չէ իտէպի, ուստի
մենք ալ պէտք է որ «գործնական»
միջոցներով վարուինք անոնց հետ,
մինչեւ այն օրն որ ունենանք այն-
պիսի եկեղեցականներ որք իրենց
կոչումին մեծութիւնն ըմբռնած ըլ-
լան և ժողովուրդը հովուելու համար
չողտանք ուղարկականներու: «Գործ-
նական» միջոցներուն:

Արդ ինչո՞ւ համար ամուրի ե-
կեղեցականները չեն ուղեր Պոլսէն
հեռանալ, և եթէ երբեք դաւանա-
մը երթան, աչքերնին ետեւնին կը
մնայ: Վասն զի Պոլսի մէջ կը գտն-
են այն ամէն միջոցներն որոնց չը-
նորհիլ կրնան վայելիլ հեշտին կեանք,
առանց աշխատութեան: Գրամ կը
չահին, փառք պատիւ կը գտնեն,
կը գլխան կը պարտաւանան: Արդ-
քանի որ կ'ընդունինք թէ այդ ե-
կեղեցականները պարզապէս գործ-
նական մարդեր են, բնական է հե-
տեւեցել թէ յիմար պէտք է ըլլան
որ ինքնաբերաբար ձգեն այս հան-
գըտաւէտ կեանքը: Մենք պէտք
է ուրեմն մտածենք թէ ի՞նչպէս
կարելի է ջնջել այն փորձութիւն-
ներն որք մագնիսական ուժով մը
Պոլսի կը քաշեն ամուրի եկեղեցա-
կանները:

Որո՞նք են այդ փորձութեան
պատճառները: Ամենքս ալ գիտենք:
Առանց աշխատութեան գրամ
չահիլ:
Երբեմն երբեմն պատարադ ը-
նել, երբեմն երբեմն քարոզ լսուիլ,
մեռելի ու հարսնիքի երթիկ և այս

ախորժելի դիւրին աշխատութեան
փոխարէն այնքան ստատի չահիլ որ-
քան չեն կրնար ընդհանրապէս չա-
հիլ առաւելուն մինչեւ իրիկուն միա-
քով, մարմնով չարաչար աշխատող-
ները, այնպիսի փորձութիւն մըն է
որուն ենթարկուողը շատ մեղադրե-
լի չէ մարդկօրէն:

Առանց ո՛ր է կրօնական արժա-
նաւոր գործ մը ընելու արժանաւալ
վաւեր, պատուի:

Եկեղեցիին մէջ մեծն է. երբ
տուն մը այցելէ՝ առաջին տեղն ի-
րենն է. ամէն հանգչանքու ուր
կրօնաւորի պէտք կայ—եւր պէտք
իսկ չկայ—զահեքեցն է. ստեպ կը
լսասուի իր վրայ: Իրմով կը դրաղին
օրագիրները: Մեծարելի է ու յար-
գելի միայն անոր համար որ զրոյսը
վեղար ունի: Իրաւ է որ անպատե-
հաւթիւններ ալ կան: օրինակի հա-
մար՝ ոմանց հաճոյքին կը հնա-
զանդի, անոնց առջեւ խոնարհելու,
ունեւորները չողորթութելու հարկին
մէջ կը գտնուի: Առանց «պզտիկ»
անպատեհաւթիւններ են: Առանց
ինչքան մեծ անպատեհութիւն ըլ-
լալը ըմբռնելու համար պէտք է ու-
նենալ սրտի մեծութիւն: Բայց այդ
մեծութիւնն ունեցողն ալ արդէն
ինքնին իր պարտականութիւնը
կը կատարէ ու Պոլսի չմնայ:

Հանգստաւէտ կեանք: Առանց
աշխատութեան գրամ չահիլ, առանց
ծառայութեան յարգանք գտնել
գլխաւոր միջոցներն են հանգստա-
լիւն: Իսկ Պոլսի ամենէն հովա-
տուն տեղերն ապրիլ, ուղած ատենը
երկը, ուղած ատենը պառկիլ, պտը-
տիլ, բան մը չընել, ո՛ր կրնան զրու-
նել այնպիսի կեանք մը:
Այս գլխաւոր պատճառներն որք
մեր ամենուս գիտութեամբ կը կաշ-
կանդեն ամուրի եկեղեցականները
Պոլսի մէջ: Ի՞նչ պէտք է ընել այս
պատճառները վերցնելու համար:
միջոցը շատ պարզ է. ջնջելու է
միայն քարոզչութեան պաշտօնը:
Այս ջնջումը հնարաւոր է: Ին-
չո՞ւ չէ:

Պոլսի մէջ մնայուն քարոզչութեան
ոչ հարկ կայ ոչ պէտք: Ինչո՞ւ հա-
մար Պոլսի պէտք է տարբերի ու-
րիլ թեմերէ:
Մեր եկեղեցական աւանդու-
թիւններն յայտնի են: Ամէն թեմ
առաջնորդ մը ունի որ միանգամայն
քարոզիչ է: Առաջնորդը իր թեմին
մէջ կ'ունենայ ի հարկին ուրիշ վար-
դապետներ ալ զորս կը զրկէ հարկ ե-
ղած տեղերը: Առանց մէջ միջոցներ
կը բերունք քարոզչներ որոց պար-
տականութիւնն է քարոզ լսուիլ
միայն ու երթալ առանց կենալու:
Ինչո՞ւ համար այս գրութիւնը չգոր-
ծածուի Պոլսի մէջ:

Պատրիարքը միանգամայն Պոլսի
առաջնորդն է, ուրեմն քարոզիլ իր
իրաւունքն է և պարտականութիւնը:
Արդէն եկեղեցիները կ'երթայ, բայց
երբ ուրիշ քարոզիչ չգտնուի, այդ-
այցելութիւնները կրնայ չատցնել:
Այնուհետեւ, ինչպէս ուրիշ թեմե-
րու մէջ տեղի կ'ունենայ, Պատրի-
արքը կրնայ տաղանդաւոր քարո-
զիչները հրաւիրել որ գան մեծ

պահին, կամ ուրիշ յարմար ժա-
մանակներ, քարոզեն: Օգուտը մեծ
կ'ըլլայ: փոխանակ մէկ քարոզիչ մը
լսելու տարին տասներկու ամիս, մի-
թէ աւելի օգտակար չէ՞ որ տար-
բեր տարբեր պերճախօսութիւններ
աղբեն մեր վրայ: Եւ միթէ լուա-
զոյն չէ՞ որ պերճախօս քարոզիչը
փոխանակ մէկ եկեղեցիի օգտակար
ըլլալու, իր փոփոխակի այցելու-
թիւններով թէ՛ Պոլսի և թէ՛ գա-
ւառներու օգտակար ըլլայ:

Իսկ գլխաւոր թէ Պոլսի առիթ-
ունի, իր կեդրոն վարչութեան, ա-
մէն ատեն եպիսկոպոսներու ու վար-
դապետներու այցելութիւնը վայե-
լի: շատ կը կենան, քիչ կը կենան,
այդ հոգ չէ, այդ միջոցին կարող
են իր քարոզիչ զրկուիլ կիրակի
մը այս եկեղեցին, կիրակի մը այն
եկեղեցին: Հետեւաբար առանց մը-
նայուն քարոզիչ ունենալու, կարելի
է գոհացնել ժողովրդին քարոզ լսե-
լու պէտքը:

Այն օրը որ մեր վարդապետ-
ներն ու եպիսկոպոսները տեսնեն թէ
իրենց համար Պոլսի մէջ ո՛չ պաշ-
տօն կայ, ո՛չ գրամ վաստակում մի-
ջոց, ո՛չ ալ ձրիաբար յարգուելու
հնարաւորութիւն, այն օրը իրենց
գլխուն ճարը կը նային և իրենք կը
փախանք պաշտօն ստանձնել գա-
ւառները:

ԱՆԻՐԱՆԻԹԻՒՆ ՄԸ

Մեծի վերջին թիւին մէջ Դատիկ
էֆ. Յոսեփեանի յօդուածը գրաբար ազ-
նուրու վրայ կատարեալ անիրաւութիւն
մը կը թուի մեզ: Անրազատելի յոսե-
փեանութեամբ մը, յարգելի յօդուածագիրը
կ'ուրանայ ու եւ չայ գրաբարագէտի գո-
յութիւնը:

Անիւրան ճշմարտ չէ:
Ու նախ բարձր ճշմարտ: «Գրաբարա-
գէտ» ըսելով, Յոսեփեան էֆ. չըմբռնէր
գրաբար լաւ հասկցող ու լաւ գրող, ինչ
որ այդ բանին սովորական ու միակ նը-
շանակութիւնն է, այլ գրաբարին ծագու-
մըն ու կազմութիւնն ուսումնասիրող,
այսինքն ինչ որ ընդհանրապէս լեզուա-
բան կամ բանասէր կը կոչուի:

Երկու պարագային մէջ ալ իրաւունք
չունի: Մենք լաւ գրաբարագէտներ ալ
ունինք, լաւ բանասէրներ ալ, ու կար-
ծեմ թէ ինչ որ ունինք լաւագոյն, ա-
տիկա՛ն է:
Յոսեփեան էֆ. երկուպէս հայազե-
տաւանքներու վրայ լսուելով, ամբողջ
հայերուն մէջ մէկը չգտնէր որ անոնց բազ-
մակողմանի հմտութիւնն ունենայ:

Ինչո՞ւ այդ պահանջումը: Ինչո՞ւ այդ
մասնաւոր խտրութիւնը միայն գրաբա-
րագէտներուն համար: Ամէն բանի մէջ
հաւասարեմ ենք եւրոպացիներուն, որ
միայն լեզուաբանութեան յետաւանդու-
թեան կ'ընդունեն տրամաշարժ մէկը
որ բազմապատիւ անոնց գիտութիւններն,
գրաբարագէտներն, իմաստասէրներն, եւ
կրնանք ունենալ:

Ու կը կրկնեմ, ինչ որ ունինք նորէն
անոնց բարձրութեան մօտեցող, ատիկա
է, միմիայն ատիկա:

Բոլոր այն բաները զորս Յոսեփեան
էֆ. չառ բարեբարաբար կը պատկերի
գիտնալ եւ ուսումնասիրել, լեզուաբա-
նութեան այն ընդարձակ սահմանը զոր
կուտայ, ատենը ամբողջ, ու շատ խո-
րին կերպով, գիտցողներ եւ գործադրող-
ներ կան արդէն մեր մէջ, եւ բաւական
շատ:

Եւ երբ Յոսեփեան էֆ. այդքան ար-
համարանքով կը չըսենք այդ բազմա-
խառ անձերը, չը միշտ որ նոյն իսկ Գա-
ռիէն եւ Հիւսպիմանը, (ինչպէս անոնցմէ
առաջ լանկուան եւ Տիւրքիէն), որոնց
վրայ իր հիացումը այնքան տարածեալ է
որքան իրաւացի, միշտ յանգանքով խօսած
են Էմիլի, Պատկանեանի, Հ. Պարոնեա-
նի, Տէրվիլեանի, Գարապաշեանի եւ ու-
րիշ ըզրմանմուտ անձերու վրայ:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՔ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ՊԱՌՈՒՄ, 28 նոյեմբեր
Հոկտեմբեր 15-26 Բազուի մէջ կայա-
ցաւ նախիկ արդիւնաբերողների ու թերթի
ժողովը: Այդ տեսակ ժողովներ կազմու-
են տարին մի անգամ, եւ նրան մասնակ-
ցում են թէ առեւտրական եւ ներքին
գործերի նախարարութիւններից նշանա-
կուած անձինք եւ թէ նախիկ արդիւ-
նաբերութեամբ պարագադր գործարանա-
ւերների ներկայացուցիչներ: Այդ տեղ
քննուում են նախիկային գործի վերաբեր-
եալ ընթացիկ գործեր: Այս անգամ ի
միջի այլոց կար նաեւ հետեւեալ նշանա-
ւոր հարցը: 1891 թուի յունիսի 11ին
կառավարութիւնը մի օրէնք հրատարա-
կեց, որով արդիւնութեամբ քաղաքի մէջ
նախիկային պահեստներ (մթերանոց) ու-
նենալ, Այդ տեսակ պահեստներ պէտք
է չինուէին քաղաքից դուրս եւ իւրա-
քանիւր պահեստ միւսից 50 սաճէն հե-
ռաւորութիւն պիտի ունենար, Հրատա-
րակուած օրէնքի գործադրութիւնը պի-
տի սկսուելը 1894 թուից: Այդ տե-
սակ մի օրէնքի բաժանի գործադրութեան
հետեւեալը անկասկած կերպով պիտի
լինէր Բազուի եւ Բաթումի անտեսական
անպայման կերպով կործանումը, որով-
հետեւ այդ երկու քաղաքների մէջ, ուր
գործարանները գտնվում են միմիայն
չարքում, որոնց իւրաքանչիւրի մէջ
գտնվում են շատ անգամ մի քանի տասն-
եակ անգլին ընդունարաններ, զանազան
մեքենաներ եւ կարգ ու սարք, ոչ մի
հնարաւորութիւն չկար նրանց քանդել,
հետաքննել միմիայնից եւ իւրաքանչիւր
ընդունարան միւսից 50 սաճէն հեռաւոր-
ութեան վրայ դնել, եւ ինչպէս կարելի
էր օչնագնել այն, որի վրայ հարկաւոր
էր միմիայն են ծախսուած:

Ժողովում որոշվեցաւ միջնորդել կա-
ռավարութեան մօտ որ այդ օրէնքը Բա-
զուի եւ Բաթումի վրայ չտարածուի:
* * *

Թիֆլիս քաղաքի այս տարւան ծախ-
քը հաւասարվում է մօտաւորապէս 784
հազար ռուբլու, մինչդեռ մուտք սպաս-
վում է 765 հազար: Առաջիկայ տարւան
համար որոշուած է հետեւեալ նախահա-
շիւը: մուտք սպասվում է 785 հազար
իսկ ծախքը կը լինի 805 հազար: Գաղա-
քը ամէն տարի բայց ունի, որ արդէն ուրիշ
պարագաների հետ հասել է մօտ մէկ միլիոն
ռուբլի: Մաքրութեան վրայ քաղաքը
ծախսել է 92 թւին 48 հազար, քրեական
համար 64 հազար, փողոցների քղցեցե-
ցնելու եւ լուսաւորութեան համար 105 հա-
զար: Գաղաքը լուսաւորվում է կազմ
լապտերներով, կառավարութիւնը չու-
տով կը ձեռնարկէ հետադրի շինութեան,
որի համար պատրաստութիւններ տեսնը-
վում են:

«Արձագանք» լրագրի թղթակիցը
հաշուէ է, որ կարտոււ ընդերան յայտնը-
ցել են այդ ախտով 525 հոգի, որոնցից
207ը մեռել են: Դա բաւականին մեծ
թիւ է կարտոււ պէս մի փոքր քաղաքի հա-
մար: Բաթումում թէեւ հոյեմբերի
միջիններում ընդերան սննդակցաւ. բայց
կրկին հանգարացեալ եւ մի քանի օրէն
մեռնողներ չկան:

Բիւիլի վահան Արմուրի, որի դրած
խրատները ըրելայից պատպանելու հա-
մար ապագայեցանք միմիայն եւ ցրեցան
ժողովրդի մէջ, պատրաստում է աւելի
պայղ ժողովրդական բարեգոյն աղ տե-
սակ իրատներ, որոնք պիտի տարածուին
գիւղերում, ուր գրականական լեզուն
այնքան էլ հասկանալի չէ:

Ռուսաստանի վերջին տարիներն հա-
սած ժողովրդային դժբաղդութիւնների
փամփուպ, քրիստոնէական կատարեալ
սիրտ եւ անձնութիւններ օրինակ ցոյց
տալից ռուս յայտնի փիլիսոփայ Նեղինակ
կոմս Լեոն Տոլստոյ չնայելով իր բարձր
գիրքին եւ մեծ հարստութեան, ապրում
է մեծ մասամբ զիւղում, որակ ինքը
շատ անգամ զիւղացի գործեր է կատա-
րում, հասարակ զիւղական զգեստով,
վայելելով ռուս եւ օտար շատ ազգերի
խաղաղութեամբ մտահոլութիւն, սովի փա-
մանակ նա անձամբ պատեց շատ տեղեր
եւ իրեն հասած նուիրատուութիւնների մի-
ջոցով Տոլստոյ եւ Բիւզանի նախնիներում
բաց արեց ձրի ճաշարաններ, որոնց շա-
րունակներով պահպանել, շարունակում է
հնար եղածին չափ նորերը եւս բաց ա-
նել: Եւս բաց արեց շատ տեղերում պա-
տաւարաններ ծծի եւ երկու տարեկան
երեխաների համար, բաժանեց զիւղացի-
ներին սերմացու ցորեն, ձի եւ այլն:

Թէ որքան նշանաւոր է նրա արած-
ների հետեւեալը, այդ երեւում է նրա-
նից, որ նրա հիմնած 240 ձրի ճաշա-
րաններում կերակրվում են 13,000 ան-
ձինք եւ 124 սպաստանարաններում
պատսպարվում են 3 հազար երկխայք:

Շատ խոր տպաւորութիւն է անում
մարդու վրայ նրա տուած մանրամասն
հայելը, որ հրատարակուած է Բոսնի-յա
վէր-հոթի լրագրի վերջին համարներում:
ԱՐԵՎ. ԱՊՐԵՍՏԱՆԵՑ

ՄԻՍՏԵԱՆ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՔԱՂԱՔ ՄԸ ԻՆՉՊԵՆ ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԻ

Գ. (1)

Այս գործը մասնաւոր հանդիմանք մը
ունի, զոր պէտք է ուշադրութեան առ-
նել. դարեւով ամուլ մնայած այս հով-
տին ճական հարստութիւնները չա՛նա-
գործելու համար երկու գործիքներ մի-
ացնել են. մէկ կողմանէ անդրիական զը-
բամաղլու լար, միւս կողմանէ Ամերիկա-
ցոց ձեռնարկութեան օգին եւ յանդուգն
բաղդակներութիւնը:

Գ. Ա. Արթուր այն մարդն է, որ ա-
ռաջին անգամ այս գաղափարը յաջաւ
եւ վերջէն անխռն կերպիւ անոր գոր-
ծադրութեան աշխատեցաւ: Գիտի մը
տարի առաջ ջանաւորներ տան մը համար
կը ծամբարդէր Միացեալ-Նախնիացաւ Հա-
րաւային կողմը: Միաքը եկաւ որ քիչ
մըն ալ այն անձանքով կողմերը երթալ:
Իր գործը մարդու վարձ աչքերը երկիրը
խմամբ ուսումնասիրելէ ետքը, հասկը-
ցաւ որ Եւրոպայի Բրիտ Բրիտի հովիւրը
արժեստական մեծ քաղաք մը հիմնարկու-
թեան շատ նպատաստոր է: Անդրիական
գործը զարմատներէնքու բացատրեց, զա-
նոնք համոզեց, ընկերութիւն մը կազմեց,
զրամագլուխներ ժողուեց, եկաւ լեռներու
մէջ թաղուեցաւ եւ ամիսներով մացառ-
ներուն միջեւ կրօնեցաւ աւաղակ լեռն-
ցիներուն դէմ, միմիայն տակ ապրելով եւ
տարօրինակ արկածներու հանդիպելով:
Վերջապէս յաջողեցաւ 60,000 արտաւար
հող գնել անոնցմէ կտոր կտոր, մէկ տե-
ղին ստակը մինչեւ տասն անգամ վճա-
րելով, անանկ տեղ մը ուր ո՛չ օրէնք կար
ո՛չ ալ սեպականութեան իրաւունք եւ

(1) Շաբ. նախընթաց օրուան և երկի թի-
ւերէն և վերջ:

10